

Воловник І. В., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

ІНСТРУМЕНТИ АНТИКРИЗОВОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Протягом 2014-2015 років у банківській системі України тривали негативні процеси пов'язані з втратою ресурсної бази, скороченням власного капіталу та збитковою діяльністю. Так, за результатами 2014 року, збитки банківської системи України сягнули рівня -52,97 млрд грн, капітал скоротився на -44,58 млрд грн, а рентабельність капіталу досягла від'ємного значення -30,46%. У 2015 році ситуація в банківському секторі продовжувала ускладнюватися: збитки банківської системи України досягли рівня -66,6 млрд грн, капітал зменшився на -44,31 млрд грн, а рентабельність капіталу склала -51,61%. Продовжується процес відтоку коштів фізичних осіб з депозитних рахунків. Так, у 2014 році, кошти фізичних осіб зменшилися на – 17,36 млрд грн, а у 2015 відповідно на – 27,31 млрд грн [1]. Фактично триває процес втрати інвестора банківської системи в якості фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки теоретичних основ сутності та впровадження антикризового управління присвячено наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: О. Барановський, І. Бланк, В. Вовк, В. Геєць, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, В. Коваленко, О. Криклій, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, Б. Паттерсон, Т. Смовженко, В. Стельмах, О. Тридід, О. Терещенко, К. Хамфріс та інші.

Проте, незважаючи на численні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з даної проблематики, багато питань потребують подальших наукових досліджень. Тому **метою** даної роботи є дослідження інструментів антикризового управління в діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи інформацію, наведену на рисунку 1, можна зробити висновок, що за період із 01.01.2015 по 01.07.2016 р. кількість вітчизняних банків суттєво скоротилася. Так станом на 01.01.2014 р. зафіксовано максимальну кількість діючих банків – 180, то на 01.07.2016 р. їх залишилось – 102, тобто вітчизняна банківська система стала меншою на 78 банків. Зауважимо також, що за останні майже два роки кількість банків, які перебувають у стадії ліквідації, збільшилася з 22 до 78 установ на фоні збільшення частки іноземного капіталу до 54,7% станом 01.07.2016 року, що є вкрай негативним явищем для вітчизняної банківської системи [2, с.191].

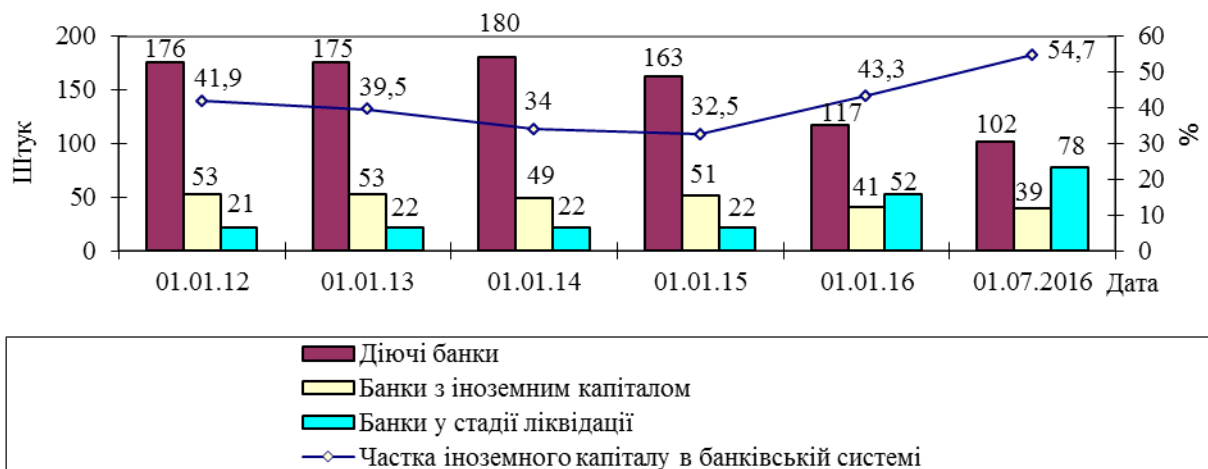

Рисунок 1 – Динаміка кількості банків діючих, банків з іноземним капіталом, банків у стадії ліквідації та частки іноземного капіталу в банківській системі України за 2011-2016 роки [2, с.191]

Таким чином, протягом 2015-2016 років НБУ почав активно виводити з ринку неплатоспроможні банки та банки з поганою репутацією. У цьому сенсі слід зауважити, що заявлена головна мета Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, про наближення до стандартів ЄС та створення конкурентного ринку суперечить визначенню її цілі – зменшенню кількості банків. Тому, на даному етапі розвитку, банківська система України знаходиться в стані реорганізації та реструктуризації, що має вплив на механізм протидії банкрутству банків.

Проблема кризи та банкрутства, його прогнозування та запобігання, має не тільки локальний (для окремого банку) характер. Визнання цього факту об’єктивно обумовлює необхідність створення певної системи контролю,

діагностики та захисту банків від фінансового краху (системи протидії банкрутству) на рівні конкретного банку та банківської системи в цілому [3, с.467].

Поняття антикризового управління встановлює понятійну залежність одного типу управління від іншого. Багатогранність економічного, особливо управлінського, сприйняття зазначеного поняття, на наш погляд, обґрунтовується подвійною природою будь-якої кризи, яка одночасно створює і руйнує, тобто формує передумови та готує умови для подальшого розвитку. При цьому, як правило, руйнується попередня стратегія діяльності банку.

Класичне визначення кризи пов'язує його з тривалим періодом ненормально низького рівня економічної активності [5]. У випадку банківської кризи мова повинна йти про тривалий період ненормально низького рівня економічної діяльності банків.

Фінансова криза банківської установи виникає на підставі впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, але основним чинником передкризового стану завжди є наявність неплатоспроможності – спочатку по відношенню до окремих контрагентів, а потім і до суб'єктів фінансового ринку (рис. 1).

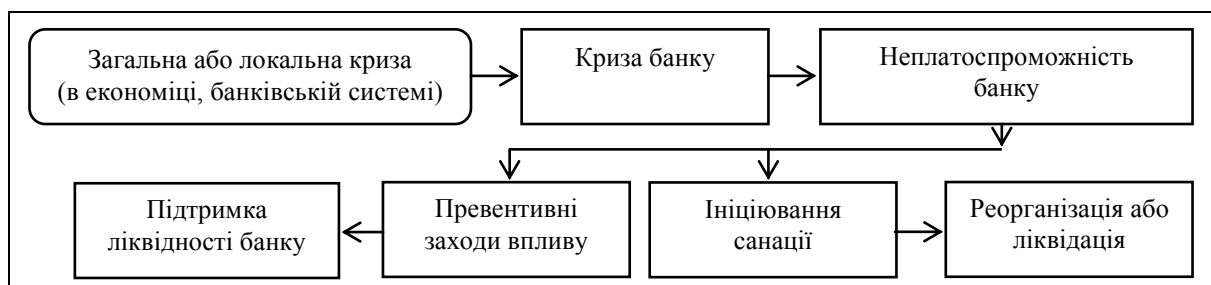

Рис. 1. Виникнення кризи та процедура банкрутства банку [3]

Таким чином, можна зазначити, що антикризове управління банком передбачає систему управлінських заходів та рішень щодо діагностики, попередження, нейтралізації та подолання кризи і її причин на усіх рівнях діяльності банку.

Держава відіграє особливу роль у процедурі антикризового управління банківською системою. Ми вважаємо, що основним завданням державного антикризового управління в банківській системі є недопущення появи кризових ситуацій, тобто здійснення постійної оцінки та контролю за сильними і

слабкими сторонами банківської діяльності з метою підвищення фінансової стабільності та зниження ймовірності її краху, а в крайньому випадку – завчасна діагностика ризиків та вироблення системи заходів відвернення чи ефективної та швидкої локалізації й усунення їх негативних наслідків.

На наш погляд, державне антикризове управління банківським сектором передбачає розробку комплексу заходів протидії негативному впливу потенційних загроз на процес забезпечення стійкості та стабільного функціонування банківської системи й кожного окремого банку. У цьому контексті набуває актуальності проблема виміру стійкості банківського сектора, оскільки від адекватної оцінки наявного рівня залежить повнота, результативність і своєчасність прийняття державних рішень стосовно нейтралізації дії негативних чинників на стійкість банківського сектора.

Більшість науковців виділяють такі інструменти державного антикризового управління [6]:

- фінансові інструменти вирішують поточні питання фінансового забезпечення банківських установ. Прямі методи: надання кредитів ЦБ, зниження норм обов'язкового резервування, реструктуризація короткострокових кредитів банку, використання облігаційних інструментів. Непрямі методи: реструктуризація податкових зобов'язань, перегляд системи оподаткування банків, конвертація депозитів державних підприємств у капітал банку;

- операційні інструменти застосовуються для вдосконалення внутрішнього моніторингу структури активів та зобов'язань банківських установ: реструктуризація короткострокових кредитів банку, використання облігаційних інструментів та ін.;

- структурні інструменти спрямовуються на оптимізацію внутрішньої та зовнішньої структур банківських установ як основних учасників фінансового сектора, що мають безпосередній вплив на рівень його стійкості й надійності: ліквідація, злиття, реорганізація, управління поганими активами (рис. 2).

На нашу думку, запропоновані інструменти не в повному обсязі включають напрями державного антикризового управління банківським сектором, ураховуючи лише управління в умовах кризи, та частково охоплюють управління процесами виходу з кризи. До переліку слід додати інструменти, спрямовані на передкризове управління, яке здійснюється для своєчасного виявлення і зняття проблем, щоб запобігти кризі, а також

інструменти управління процесами виходу з кризи, яке здійснюють і для мінімізації можливості її повторення в майбутньому.

Рис. 2. Інструменти державного антикризового управління в банках

Ми вважаємо, що основним завданням державного антикризового управління в банківській системі є недопущення появи кризових ситуацій, тобто здійснення постійної оцінки та контролю за сильними і слабкими сторонами банківської системи країни з метою підвищення фінансової стабільності та зниження ймовірності її краху, а в крайньому випадку – завчасна діагностика ризиків та вироблення системи заходів відвернення чи ефективної та швидкої локалізації й усунення негативних наслідків.

Держава відіграє особливу роль у процедурі антикризового управління банківським сектором. Тому до інструментів державного антикризового управління необхідно включити, окрім фінансових, операційних та структурних, інструменти, які спрямовані на своєчасне виявлення та розв'язання проблем щодо запобігання кризі, а також інструменти державного управління, що спрямовані на мінімізацію можливості повторення кризової ситуації в майбутньому.

Висновки. Отже, антикризове управління в банківських установах повинно бути щоденним, безперервним, триваючим протягом всього періоду їх

функціонування, дієвим управлінським процесом, де суб'єктом виступають органи державного управління, а об'єктом – банки та банківська система. Комплексний підхід до проблеми антикризового управління банківською системою, якісна взаємодія (горизонтальна та вертикальна) всіх рівнів управління дозволить отримати довготривалий ефект.

Особливе місце в цьому процесі належить державним інструментам антикризового управління, які застосовує Національний банк України як для регулювання діяльності банків, так виведення з ринку неплатоспроможних банків.

Список використаних джерел

1. Статистика. Показники банківської системи. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

2. Олійник А. В. Реструктуризація банківської системи України як інструмент протидії банкрутству банків / А. В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. - № 4. – Т.2. – С.190-196

3. Ekonomiczno-spoeczne uwarunkowanie rozwoju gospodarczego – zarzadzania infomacja i nowymi technologiami. Monografie pod redakcja prof. dr. hab. Mariana Duczmala, Tadeusza Pokusy – Wydawnictwa Wyzszej Skoly Zarzadzania i Administracji w Opolu – 2015. – 507 p. Андрій В. Олійник Антикризове управління в системі протидії банкрутству банків. – С.465-477

4. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 8–19.

5. Блэк Дж. Экономика: Толковый словарь: Англо-русский. – М.: ИНФРА-М, Весь Мир. – 2000. – С. 674.

6. Коваленко В.В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.